

## СПІВРОБІТНИЦТВО ЄВРОЮСТУ І УКРАЇНИ В РОЗСЛІДУВАННІ МІЖНАРОДНИХ ЗЛОЧИНІВ: МЕХАНІЗМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Російська збройна агресія проти України, що розпочалася у 2014 році та переросла у повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року, істотно трансформувала політику нашої держави і безпосередньо вплинула на співробітництво інституціями Європейського Союзу. Геополітичне розташування України апіорі визначає безпекові питання для усієї європейської спільноти. Загроза проголошеному простору свободи, безпеки і правосуддя призвела до істотних зрушень у міжнародній співпраці щодо протидії найтяжчим злочинам сучасності. Як ніколи раніше, політика ЄС та України у сфері боротьби зі злочинністю, спрямована на консолідацію зусиль демократичних країн для підтримки нашої держави, оновлення системи колективної безпеки, зміцнення європейських цінностей, створення нових та удосконалення діючих механізмів для розслідування та розкриття міжнародних злочинів. Чільне місце у співробітництві України і ЄС щодо протидії міжнародній злочинності займає Європейська організація з питань юстиції (Євроюст), заснована 28 лютого 2002 року.

У ст. 85 Договору про функціонування Європейського Союзу регламентовано завдання Євроюсту, а саме: «підтримання й зміцнення координації та співробітництва між національними органами слідства та обвинувачення у сфері тяжких злочинів, що впливають на дві або більше держави-члена або потребують спільного обвинувачення, що ґрунтується на проведених операціях та інформації, наданій органами держав-членів та Європолом» [1].

Відповідно до Консолідованої версії рішень про Євроюст від 15 липня 2009 року (ст. 3) перед Агентством ставилися такі цілі:

а) розвивати й покращувати координацію між компетентними органами держав-учасниць щодо дій з розслідування і кримінального переслідування, які вони проводять на своїй території, з урахуванням будь-якого запиту, що надійшов від компетентного органу однієї з них, а також будь-якої інформації, наданої компетентним органом на підставі розпоряджень, виданих відповідно до установчих договорів;

б) зміцнювати співробітництво між компетентними органами держав-учасниць, зокрема, шляхом сприяння виконанню запитів у сфері судової співпраці, в тому числі щодо документів, котрі потребують взаємного визнання;

с) підтримувати іншими способами зусилля компетентних органів держав-учасниць для підвищення ефективності розслідувань та заходів із кримінального переслідування [2, с. 35].

Згідно з Регламентом (ЄС) 2018/1727 Європейського Парламенту та Ради від 14 листопада 2018 року, структура Євроюсту була ще більш модернізована,

а його правова база – спрощена, при цьому збережено ті елементи, які довели свою ефективність у роботі Агентства. Стаття 3 цього Регламенту визначає компетенцію Євроюсту щодо розслідування та кримінального переслідування конкретних форм серйозної злочинності, серед яких, відповідно до Додатку 1, найбільш поширеними та небезпечними є тероризм, організована злочинність, торгівля наркотиками та людьми, діяльність з відмивання грошей, вбивство та нанесення тяжких тілесних ушкоджень, незаконна торгівля людськими органами і тканинами, викрадення людей, незаконне позбавлення волі та захоплення заручників, злочини проти фінансових інтересів Союзу, корупція, екологічні злочини, сексуальне насильство і сексуальна експлуатація, а також геноцид, злочини проти людяності та воєнні злочини [3].

Зовнішня політика ЄС, яка спрямована на забезпечення внутрішньої безпеки та правопорядку, передбачає тісну співпрацю не тільки між державами-членами, а й з третіми країнами, включаючи Україну. Правову основу взаємодії Євроюсту з третіми державами та їх компетентними органами складають міжнародні угоди, серед яких і Угода про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції, ратифікована у 2017 році. Її метою є посилення співпраці між Україною та Агентством у боротьбі з тяжкими злочинами, зокрема з організованою злочинністю і тероризмом. Компетентним органом в Україні для виконання цієї угоди є Генеральна прокуратура [4].

Євроюст є координаційним органом, який надає юридичну, аналітичну, організаційну та фінансову підтримку у розслідуванні та кримінальному переслідуванні міжнародної злочинності. Агентство допомагає долати юрисдикційні бар'єри у процесі збирання, обміну та безпосереднього доступу до доказів, що неабияк важливе для України у контексті розкриття та розслідування воєнних злочинів.

Військова агресія РФ стала рушійною силою для удосконалення механізмів роботи Євроюсту, розширення його компетенції та створення нових інституцій-універсальної юрисдикції. Впроваджені зміни дозволили адаптувати діяльність Агентства до нових викликів міжнародної безпеки. З початку війни Євроюст був в авангарді підтримки притягнення до відповідальності за російські злочини, спираючись на свій 20-річний досвід роботи з національними прокурорами в транскордонних справах. Усього через три тижні після повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році Євроюст підтримав створення спільної слідчої групи (ССГ), яка тепер складається з України, шести держав-членів ЄС (Литва, Польща, Латвія, Естонія, Словаччина й Румунія), Міжнародного кримінального суду та Європолу [5].

За словами очільника Агентства Ладіслава Хамрана: «Ця спільна слідча група є найбільшою міжнародною спробою задокументувати воєнні злочини в історії. Ніколи раніше не створювалася така слідча група, яка фактично документувала воєнні злочини під час війни. Спільну слідчу групу підтримує Міжнародний кримінальний суд, Євроюст і Європол як дві європейські агенції. Також команда підписала меморандум про взаєморозуміння з владою США».

29 квітня 2024 року Генеральні прокурори держав-учасниць прийняли рішення про продовження роботи спільної слідчої групи щодо розслідування тяжких міжнародних злочинів в Україні ще на два роки [6].

Євроюст надає важливу підтримку всім сторонам ССГ, у тому числі слідчим на місцях в Україні. Агентство гарантує, що робота групи узгоджується з різними національними розслідуваннями, пов'язаними з Україною, які зараз тривають у понад 20 країнах. Протягом 2022 року національні органи влади з 8 держав-членів ЄС та 2 третіх країн відкрили в Євроюсті 18 справ на підтримку поточних розслідувань щодо воєнних злочинів і злочинів проти людяності після вторгнення росії в Україну. Наша держава бере участь у всіх цих справах через українського прокурора зі зв'язків з Євроюстом [7].

Європейська агенція допомагає організовувати координаційні зустрічі, надає юридичну підтримку, а саме: роз'яснює національні правові вимоги щодо конкретних слідчих дій, сприяє вирішенню питань юрисдикції та координує процес передачі кримінальних проваджень. Євроюст підтримує діяльність спільної слідчої груп також шляхом надання фінансової допомоги. Результати оцінювання свідчать, що фінансування принесло користь ССГ, зокрема через відшкодування витрат на переклад та організацію особистих зустрічей, що значно полегшило комунікацію між сторонами. У деяких випадках група може зіткнутися з практичною проблемою, пов'язаною з її фінансуванням. Наприклад, вимога щодо використання наданих коштів лише протягом наперед визначеного періоду не завжди є можливою. Оперативна діяльність та запити групи спільного розслідування повинні постійно адаптовуватися до динамічних потреб розслідувань, що може призвести до затримок або змін у спочатку запланованих діях [8, с. 21]. Саме тому правила фінансування групи мають бути гнучкими, максимально пристосованими до поточних потреб членів ССГ та враховувати наявну ситуацію, а не лише початкові умови.

Спільна слідча група для розслідування основних міжнародних злочинів, вчинених в Україні, від моменту свого заснування отримує фінансову та логістичну підтримку від Євроюсту. Група спільного розслідування має конкретні оперативні потреби, які були ретельно враховані при прийнятті рішень та коригуванні схем фінансування. Наприклад, ССГ було надано значну кількість телефонів і ноутбуків (45 телефонів і 45 ноутбуків на одне фінансування; у середньому групи зазвичай запитують два телефони та/або два ноутбуки) [8, с. 46], що свідчить про максимальне сприяння Євроюстом у швидкому та результативному розслідуванні воєнних злочинів.

Ключовим напрямком взаємодії між Україною та Агентством є обмін інформацією. Угода про співробітництво передбачає можливість взаємного обміну всіма даними за умови їх необхідності, відповідності і не надмірності. У документі чітко окреслено механізми передачі інформації та встановлено вимоги щодо належної обробки й захисту персональних даних, отриманих Сторонами. Важливою умовою є заборона передачі отриманої інформації третій державі чи органу без попередньої згоди іншої Сторони та впровадження відповідних заходів захисту персональних даних [4].

Євроюстз метою безпечного обміну інформацією та узгодження спільних слідчих дій проводить координаційні зустрічі та наради у спеціально обладнаних приміщеннях, забезпечує переклад мовами держав-учасниць засідання, покриває витрати на переліт та проживання. Також для представників України доступне спеціалізоване приміщення координаційного центру в Агентстві, яке дозволяє в режимі онлайн здійснювати моніторинг та синхронізацію спільних дій у країнах-учасницях ССГ під час проведення конкретних операцій чи процесуальних дій, насамперед обшуків та затримань причетних осіб. Також на базі Євроюсту діє Секретаріат Мережі експертів щодо спільних слідчих груп, представники якого надають методичну допомогу, ведуть облік, проводять аналіз законодавства та надають відповідні рекомендації щодо подальшого кримінального переслідування причетних осіб [9, с. 217].

Незважаючи на те, що першочерговим завданням Європейської агенції була протидія транснаціональній злочинності (тероризм, торгівля наркотиками, відмивання грошей тощо), воєнні дії росії змусили кардинально переглянути пріоритети та напрями політики боротьби зі злочинністю. На перший план вийшла протидія воєнним злочинам, злочинам проти людяності, геноциду та агресії, які становлять серйозну глобальну небезпеку, оскільки ставлять під загрозу існування української нації як такої.

Зважаючи на нові виклики, 25 квітня 2022 р. Європейська комісія запропонувала змінити мандат Євроюсту, надавши йому повноваження для збору, зберігання та передачі доказів воєнних злочинів. Цей крок був критично необхідним з огляду на те, що процес зберігання даних в Україні ускладнений через активні бойові дії. Задля ефективного притягнення до відповідальності за вчинені злочини вкрай важливо забезпечити надійне збереження доказової бази поза межами України та підтримати розслідування та судові переслідування, які здійснюються різними європейськими та міжнародними судовими органами. Хоча Євроюст має практичний досвід у справах про міжнародні злочини, чинний Регламент не передбачав ситуації такого масштабу та злочинів такої тяжкості, що вимагає оновлення правової бази Євроюсту [5].

Новий Регламент (ЄС) 2022/838 [10] фактично зобов'язав Агентство сформувати нову автоматизовану систему управління та зберігання даних, яка повинна збирати, зберігати та впорядковувати профілі ДНК, створені з некодованої частини ДНК, фотографії та відбитки пальців, а щодо міжнародних злочинів - відео- та аудіозаписи. Для кожного доказу потрібно вказати опис і характер правопорушень, до яких причетна особа, дату та місце вчинення злочинів, кримінальну категорію злочинів, хід розслідування та інформацію, що стосується злочинної поведінки, включаючи аудіозаписи, відео, супутникові зображення та фотографії [11, с. 231].

Як результат у 2023 році було створено Основну міжнародну базу даних про злочини (CICED) як унікальну спеціальну судову базу даних. CICED підтримує національні та міжнародні розслідування, висвітлюючи не лише окремі правопорушення, але й розкриваючи системні дії, що стоять за ними. До Баз даних

надсилаються сотні файлів з різних держав, у тому числі і з України. CICCED, що включає захищений механізм передачі та зберігання даних, а також розширені аналітичні інструменти, не лише забезпечує роботу з доказами, але й містить реєстр, який фіксує інформацію про джерело доказів, обставини події та вид злочину [12]. На основі CICCED Євроюст може вести повний огляд усіх зібраних доказів; сприяти їх обміну та інформацією щодо основних міжнародних злочинів; посилювати координацію національних та міжнародних розслідувань; здійснювати цільовий пошук доказів, пов'язаних з конкретною подією чи місцем; виявляти прогалини в доказовій базі; готувати тематичні звіти щодо конкретних аспектів розслідувань основних міжнародних злочинів (наприклад, щодо сексуального насильства та насильства за гендерною ознакою); консультувати щодо стратегії судового переслідування [13].

Важливим кроком у забезпеченні комплексного кримінального розслідування злочинів агресії, скоєних росією проти України, стало створення Міжнародного центру з переслідування злочину агресії проти України (ІСРА). Цей унікальний судовий центр покликаний сприяти підготовці справ про злочини агресії, забезпечувати співпрацю між національними прокурорами, обмін доказами та вироблення спільної стратегії обвинувачення. Євроюст надає усім учасникам ІСРА спеціалізовану оперативну, матеріально-технічну та фінансову підтримку. Діяльність Міжнародного центру забезпечить ефективну підготовку до майбутнього судового переслідування злочину агресії, незалежно від юрисдикції, до якої вони будуть подані [14].

Також Агентство розміщує Мережу ЄС з розслідування та судового переслідування геноциду, злочинів проти людяності та воєнних злочинів (Мережа геноциду) – центр для обміну досвідом у цій сфері [5].

Багатосторонній характер підтримки України з боку Євроюстудодатково підтверджується створенням Робочої групи «Російські еліти, проксі та олігархи» (REPO), яка забезпечує узгодження дій між ЄС, країнами G7 та Австралією щодо виявлення, заморожування, арешту та, у відповідних випадках, конфіскації активів фізичних та юридичних осіб, які перебувають під санкціями росії [15, с. 20].

З огляду на вищезазначене, можна констатувати, що Євроюст відіграє ключову роль у координації зусиль держав-членів ЄС і третіх країн щодо документування та розслідування міжнародних злочинів, вчинених на території України. З метою забезпечення невідворотності покарання російських воєнних злочинців та подолання наслідків війни у сфері правосуддя було вдосконалено механізми співпраці між Євроюстом та Україною, зокрема і шляхом створення нових інституцій універсальної юрисдикції. Впровадження інноваційних інструментів співробітництва у сфері боротьби з міжнародною злочинністю, з одного боку, створює потужний потенціал для швидкого розслідування та кримінального переслідування, а з іншого – вимагає адаптації національного й європейського законодавства відповідно до сучасних реалій. На цьому етапі вкрай важливо детально врегулювати процес збору та обміну доказами, забезпечивши його дієвість і відповідність правовим стандартам.



Формування надійної, доступної та достовірної доказової бази воєнних злочинів, злочинів проти людяності, геноциду та агресії є фундаментальною передумовою для притягнення росії, її політичного та військового керівництва до відповідальності в Міжнародному кримінальному суді, Європейському суді з прав людини, Міжнародному суді ООН та створеному у майбутньому спеціальному трибуналі. Ефективність зовнішньої політики ЄС та діяльності Євроюсту в розслідуванні та судовому переслідуванні основних міжнародних злочинів стане зрозумілою лише згодом, коли будуть завершені судові процеси як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Варто відзначити, що незважаючи на усі виклики війни, Україна впевнено прямує до своєї стратегічної мети – здобуття повноправного членства в Європейському Союзі. Набуття нового статусу суттєво розширить можливості взаємодії з Євроюстом, забезпечивши безпосередній доступ до баз даних, аналітичних інструментів, фінансових ресурсів і механізмів оперативної співпраці.

1. *Договір про функціонування Європейського Союзу : міжнар. док. від 25.03.1957 р.* URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_b06#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text) (дата звернення: 01.02.2025).
2. *Основи кримінальної політики Європейського Союзу: навчальний посібник / автори-упорядники: Житний О. О., Рибалко Г. С., Слінько Д. С., Харків, 2022. 147с.*
3. *Регламент (ЄС) 2018/1727 Європейського Парламенту та Ради від 14 листопада 2018 року про Агентство Європейського Союзу з питань співпраці у сфері кримінального правосуддя (Євроюст), та про заміну і скасування Рішення Ради 2002/187/ЮБС* URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32018R1727> (дата звернення: 01.02.2025).
4. *Угода про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції: міжнар. док. від 27.06.2016 р.* URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984\\_024-16#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_024-16#Text) (дата звернення: 01.02.2025).
5. *Eurojust and the war in Ukraine.* European Union Agency for Criminal Justice Cooperation. URL: <https://www.eurojust.europa.eu/eurojust-and-the-war-in-ukraine> (дата звернення: 01.02.2025).
6. *Спільна слідча група з розслідування воєнних злочинів рф в Україні продовжила роботу на 2 роки.* Радіо Свобода. 2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-spilna-slidcha-hrupa-viyna-rozsliduvannia/32842499.html> (дата звернення: 01.02.2025).
7. *Joint investigation team into alleged crimes committed in Ukraine.* European Union Agency for Criminal Justice Cooperation. URL: <https://www.eurojust.europa.eu/joint-investigation-team-alleged-crimes-committed-ukraine> (дата звернення: 01.02.2025).
8. *European Union Agency for Criminal Justice Cooperation and JITS Network. Fourth JIT Evaluation Report of February 2023.* URL: <https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/assets/fourth-jits-evaluation-report.pdf> (дата звернення: 01.02.2025).

9. Красноборова М. Організаційно-правові можливості залучення Євроюсту для сприяння діяльності спільних слідчих груп в Україні. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 2. С. 215-218.
10. Регламент (ЄС) 2022/838 Європейського Парламенту та Ради від 30 травня 2022 року, що вносить зміни до Регламенту (ЄС) 2018/1727 щодо збереження, аналізу та зберігання в Євроюсті доказів, пов'язаних із геноцидом, злочинами проти людяності, воєнними злочинами та пов'язаних кримінальних правопорушень. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/838/oj/eng> (дата звернення: 01.02.2025).
11. Michele Caianiello. *The Role of the EU in the Investigation of Serious International Crimes Committed in Ukraine. Towards a New Model of Cooperation?* European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice. 2022. Vol. 30. P. 219-237. URL: [https://brill.com/view/journals/eccl/30/3-4/article-p219\\_002.xml?ebody=pdf-130820](https://brill.com/view/journals/eccl/30/3-4/article-p219_002.xml?ebody=pdf-130820) (дата звернення: 01.02.2025).
12. Core International Crimes Evidence Database (CICED). European Union Agency for Criminal Justice Cooperation. 2023. URL: <https://www.eurojust.europa.eu/publication/core-international-crimes-evidence-database-ciced> (дата звернення: 01.02.2025).
13. Core International Crimes Evidence Database. European Union Agency for Criminal Justice Cooperation. URL: <https://www.eurojust.europa.eu/core-international-crimes-evidence-database#:~:text=CICED%20stands%20for%20Core%20International,against%20humanity%20and%20war%20crimes> (дата звернення: 01.02.2025).
14. History in the making – the International Centre for the Prosecution of the Crime of Aggression Against Ukraine starts operations at Eurojust. Moving Forward Together. 2023. URL: <https://eu4ukraine.eu/en/whats-happening-en/news-en/history-in-the-making-en.html> (дата звернення: 01.02.2025).
15. Rabinovych M. EU external differentiated integration as a crisis response tool? Evidence from Ukraine. West European Politics. 2024. P. 1–26. doi: 10.1080/01402382.2024.2401246. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/01402382.2024.2401246?needAccess=true> (дата звернення: 01.02.2025).

#### **Humenytska V.V. Eurojust and Ukraine Cooperation in International Crime Investigation: Mechanisms and Prospects**

The article provides a detailed analysis of the European Union Agency for Criminal Justice Cooperation's activities in documenting and investigating international crimes committed in Ukraine. The author examines the legal foundations of Ukraine's cooperation with Eurojust and identifies the main areas of their interaction.

The article highlights Eurojust's key role as a coordinating body that provides legal, analytical, organizational, and financial support for the investigation and prosecution of international crimes. The agency helps overcome jurisdictional barriers in the process of collecting, exchanging, and directly accessing evidence, which is crucial for Ukraine in the context of uncovering and investigating war crimes.

The author notes that Russia's military aggression has become a driving force for improving Eurojust's operational mechanisms, expanding its competencies, and creating new

institutions with special jurisdiction. The implemented changes have allowed the agency to adapt its activities to new international security challenges. The introduction of innovative cooperation tools in the fight against international crime, on the one hand, creates a strong potential for rapid investigation and prosecution and, on the other, requires harmonization of national and European legislation with modern realities. At this stage, it is crucial to comprehensively regulate the process of collecting and exchanging evidence, ensuring its effectiveness and compliance with legal standards.

The establishment of the Core International Crimes Evidence Database (CICED), the creation of the International Centre for the Prosecution of the Crime of Aggression against Ukraine (ICPA), and the activities of the Joint Investigation Team under Eurojust's aegis have become revolutionary steps toward holding the Russian Federation accountable for international crimes.

The article emphasizes that Russia's military actions have forced the EU to reconsider its priorities and policies in the fight against crime. The focus has shifted to countering war crimes, crimes against humanity, genocide, and aggression, which pose a serious global threat as they endanger the very existence of the Ukrainian nation.

The author points out that despite all the challenges of war, Ukraine is confidently moving toward its strategic goal of achieving full EU membership. Acquiring new status will significantly expand cooperation opportunities with Eurojust, ensuring direct access to databases, analytical tools, financial resources, and mechanisms for operational collaboration.

**Keywords:** Eurojust, international cooperation, joint investigation teams, joint investigations, crime control policy.

**Гуменицька В.В. Співробітництво Євроюсту і України в розслідуванні міжнародних злочинів: механізми та перспективи**

Стаття містить детальний аналіз діяльності Європейської організації з питань юстиції щодо документування та розслідування міжнародних злочинів, скоєних на території України. Автор досліджує правові засади співробітництва України і Євроюсту, визначає основні напрямки їх взаємодії.

У статті підкреслюється ключова роль Євроюсту як координаційного органу, який надає юридичну, аналітичну, організаційну та фінансову підтримку у розслідуванні та кримінальному переслідуванні міжнародної злочинності. Агентство допомагає долати юрисдикційні бар'єри у процесі збирання, обміну та безпосереднього доступу до доказів, що неабияк важливе для України у контексті розкриття та розслідування воєнних злочинів.

Автор зазначає, що військова агресія РФ стала рушійною силою для удосконалення механізмів роботи Євроюсту, розширення його компетенції та створення нових інституцій універсальної юрисдикції. Внесені зміни дозволили адаптувати діяльність Агентства до нових викликів міжнародної безпеки. Впровадження інноваційних інструментів співробітництва у сфері боротьби з міжнародною злочинністю, з одного боку, створює потужний потенціал для швидкого розслідування та кримінального переслідування, а з іншого – вимагає узгодження національного й європейського законодавства із сучасними реаліями. На цьому етапі вкрай важливо детально врегулювати процес збору та обміну доказами, забезпечивши його ефективність і відповідність правовим стандартам.



Створення Основної міжнародної бази даних про злочини (CICED), заснування Міжнародного центру з переслідування злочину агресії проти України (ICPA), діяльність спільної слідчої групи під егідою Євроюсту стали революційними кроками на шляху до притягнення російської федерації до відповідальності за міжнародні злочини.

У статті наголошується, що воєнні дії росії змусили ЄС переглянути пріоритети та напрями політики боротьби зі злочинністю. На перший план вийшла протидія воєнним злочинам, злочинам проти людяності, геноциду та агресії, які становлять серйозну глобальну небезпеку, оскільки ставлять під загрозу існування української нації як такої.

Автор відзначає, що незважаючи на усі виклики війни, Україна впевнено прямує до своєї стратегічної мети – здобуття повноправного членства в Європейському Союзі. Набуття нового статусу суттєво розширить можливості взаємодії з Євроюстом, забезпечивши безпосередній доступ до баз даних, аналітичних інструментів, фінансових ресурсів і механізмів оперативної співпраці.

**Ключові слова:** Євроюст, міжнародне співробітництво, спільні слідчі групи, спільні розслідування, політика у сфері боротьби зі злочинністю.